

Eğitimin Büyük Şafağında

KUMAN KUMANDAN

ALİ RIZA AYAR ÖĞRETMEN

Hasan GÜLERYÜZ

Hasan GÜLERYÜZ

**Eğitimin Büyük Şafağında
KUMAN KUMANDAN ALİ RIZA AYAR ÖĞRETMEN**

ISBN: 978-605-364-270-1

Kitapta yer alan bölümlerin tüm sorumluluğu yazarına aittir.

© 2012, Pegem Akademi

Bu kitabın basım, yayın ve satış hakları Pegem Akademi Yay. Eğt. Dan. Hizm. Tic. Ltd. Şti'ye aittir. Anılan kuruluşun izni alınmadan kitabın tümü ya da bölümleri, kapak tasarımı, mekanik, elektronik, fotokopi, manyetik, kayıt ya da başka yöntemlerle çoğaltılamaz, basılamaz, dağıtılamaz.

Bu kitap T.C. Kültür Bakanlığı bandrolü ile satılmaktadır.

Okuyucularımızın bandrolü olmayan kitaplar hakkında yayınevimize bilgi vermesini ve bandrolsüz yayınları satın almamasını diliyoruz.

1. Baskı: Mart 2012

Yayın Yönetmeni: Seda ÇELİKKAYA

Dizgi-Grafik Tasarım: Pelin ÇALT

Kapak Tasarımı: Uğur SARIER

Baskı: Ayrıntı Matbaası

(Ankara-0312-394 55 90)

Yayıncı Sertifika No: 14749

Matbaa Sertifika No: 13987

YAYINEVİ

adakale sokak 4/1 yenişehir-ankara
tel: +90 312 4306750-51 (pbx)
belgeç: +90 312 4354460
gsm: 0506 3451936 - 0541 9104545
- 0533 2055230
e-ileti: pegem@pegem.net

DAĞITIM

sağlık sokak 17/a yenişehir-ankara
tel: +90 312 4345424
belgeç: +90 312 4313738
gsm: 0506 3451937 - 0541 4345424
- 0533 2055231
e-ileti: siparis@pegem.net

YAZIŞMA

P.K.175 06442 yenişehir-ankara

internet: **PEGEM.NET**

Hasan GÜLERYÜZ

GÜLERYÜZ, (1954), Trabzon - Maçka'da doğdu. Yavuz Selim İlköğretmen Okulunu (Pulur Köy Enstitüsü) (1972), Samsun Eğitim Enstitüsü Sosyal Bilgiler Bölümünü (1978), Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri (Pedagoji) Bölümünü (1986) bitirdi. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Bölümünde Eğitim Programları ve Öğretimi (Program Geliştirme) alanında yüksek lisans yaptı (1999). Ülkenin değişik illerinde Sınıf, Sosyal Bilgiler öğretmeni, ilköğretim müfettişi olarak görev yaptı. Çalışan Öğrencilerin

Karşılaştığı Sorunlar (1989), Okuma Yazma Öğretiminde Başarısızlık Nedenleri (1990), Ülkemizde Kitap Savurganlığı (1994), Ara Sınıflarda Okuma Yazma Bilmeyen Öğrenciler (1994), Taşımali İlköğretim (2000), Öğretmenlerin Rehberlik İstekleri (2000), Türkçemiz ve İşyeri Adları (2004) konularında araştırmaları yayımlandı.

Ondokuz Mayıs ve Sinop Üniversitesi Eğitim Fakültelerinde öğretim görevlisi olarak çalıştı ve (2008'de) emekli oldu. Değişik gazete ve dergilerde (Özyurt, Bölge, Toros, Yeni Adana, Karadeniz; Öğretmen Dünyası, Abece, Çağdaş Eğitim, Milli Eğitim, Güneyde Kültür, Kimsesiz, Maviada, Bilim ve Gelecek) yazıları ve araştırmaları yayımlandı.

Yayımlanmış çalışmalarından bazıları şunlardır:

1. Yaratıcı Çocuk Edebiyatı, 3. Basım, 2006,
2. Türkçe İlkokuma Yazma Öğretimi, 7. Basım 2004,
3. Yaratıcı Beyin Gücü ve Okuma Yetişi, 2004,
4. Çoklu Zekâ Uygulamaları ve Yaratıcı Eğitim, 2004,
5. Eğitim Programlarının Dili ve Yaratıcı Öğrenme, 2001,

Özlem Yayınevi tarafından yayımlanan edebiyat ve sanat çalışmaları şunlardır: 1. Mağaranın Kızı (Masal), 2. Mısır Anne (Mitolojik Roman), 3. Ceviz Ağacı (Roman), 4. Rüzgârlı Vadi (Roman), 5. Çoban Mektupları, 6. Hitit Güneşi (Şiir).

hguleryuz2002@hotmail.com
guleryuz.hasan@gmail.com

YolculuĐa Bařlarken

Her kitabın önsözü, aslında son söz olarak çalışmayı özetleyen, sırlara ilişkin önemli ipuçları veren, giriş metni ve okuma kılavuzudur. Sırlara ulaşmak, ipuçlarından yararlanmak, yazarın zihin dünyasını paylaşmak yaratıcı okurun işidir. Okumaya başladığınız bu kitapla, beş yüz yıllık eğitimbilimin ve Anadolu'da yakılmış olan eğitim ateşinde ısınma ve bu ateşe odun atmış öğrencileri tanıma yolculuğuna çıkıyorsunuz.

Kumandan üzerine yapılan çalışmalar, *dün*, *bugün* ve *yarın* bağlamında ele alındı. O, çok kitapları olan, yayın dünyasında tanınan bir yazar, bir akademisyen değil, "nevi şahsına münhasır" uygulama ve eylem adamıydı. Bir nehirde iki kere yıkanmayacağını Heraklit bize öğretirken, nehirle birlikte akmayı da kulağımıza fısıldadı.

On bin yıllık büyük bir okul olan Anadolu'nun ortalıkta çok görünme de seveni ve çalışkan öğrencileri vardır. Kumandan, çok çalışkan eğitimci ve öğrencilerden biriydi. Kayan bir yıldız gibi, sanki hiç yaşamamış, hiçbir şey yapmamış ve borcunu bu topluma ödemedi çekip gitmiş gibiydi. Kumandanla ilgili belgeler incelendiğinde, görüşmeler genişledikçe bunun aksini işaret ediyordu. O, bir dönemin mihenk taşı ve aynasıydı. İsteyen bu mihenk taşında kendini sınavabiliyordu.

Kumandan merkezli çalışmada, uygarlığın çok önemli ışıkları yolumuzu aydınlattı. Köy Enstitüleri bu büyük ışıkların sentezi ve güneşidir. Bu güneş, kısa zaman içinde, Anadolu'yu köşe bucak aydınlatmaya ve gülümsetmeye başlamıştı. Bu gülümseme ve aydınlıktan karanlığın beşiğini sallayanlar rahatsız olmuştu. Gürül gürül yanan bu ocaklara su döktüler...

Kumandan üzerine çalışırken önce aile çevresinden yardım istedim. İlk yardımı, Kumandan'ın kardeşleri Mustafa İmamoğlu, Rızvan İmamoğlu ve kızı Şöhret Ayar Özmen'den aldım. Özmen, bana içinde büyük bir plan defteri, mektuplar, resimler ve kartlar olan bir dosya verdi. Çalışmanın alt yapısını oluşturmada, ilgili kişilerle beni buluşturup tanıştırmada yardımcı olan, Trabzon'u ve o dönemi çok

iyi bilen, sınıf arkadaşım yönetici-öğretmen, Feridun Çelik'in yardımlarını teşekkürle anmalıyım.

Her çalışma insana yeni kapılar açarken, yeni heyecanların yaşanmasına da yol açar. Köy Enstitüleri'nin felsefi temelleri, uygulamaya konan programlar, elli yıllık plan defterinde yapılan keşif yolculukları heyecan vericiydi. Keşiflerde akan pınarları, Anadolu bozkırında yeşeren alanları gördüm, gönendim. Beş sayfalık ders planları, o planları uygulamaya koyacak enerjiyi ve o enerjinin oluşturacağı sinerjiyi anlamaya çalıştım.

Kumandan, çalışkan ve sıradışı bir insandı. Onun için uzun yol, yokluk, yorgunluk yoktu! Nüktedan, Nasrettin Hoca gibi gülen, olmaz işlerde, kinik filozof Diyojen gibi lâfı gediğine koyandı. İyi bir cumhuriyetçi, örgütçü ve devrimciydi. Çekip çevirme, yönetme gibi lider özellikleri taşıyan biriydi. Önce kendini, sonra çevresini anlamak, değiştirmek ve dönüştürmek için okuyan, kendini yenileyen, insandı.

Bu yapıt, birçok kişinin katkısıyla oluşmuştur. Kumandan üzerine çalışma yaparken, özgür zamanı kullanmamı, çalışma ortamını sağlayan eşim Sevim Güler yüze, Kumandan'ın aile, arkadaş çevresine ve bu yayının ortaya çıkmasına katkı veren ve basım işlerini gerçekleştiren Pegem Akademi yöneticilerine teşekkür ediyorum.

Bu çalışmanın, Kumandan gibi nice adsız kahramanlar için bir başlangıç ve yeni kuşaklar için bir çoban ateşi olmasını diliyorum.

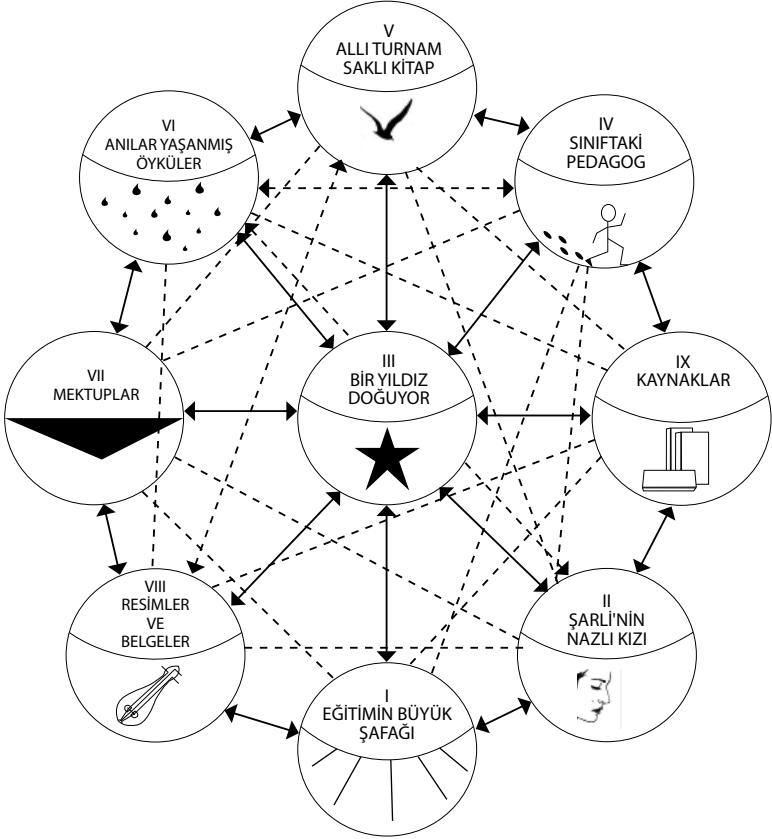
Hasan GÜLERYÜZ

27.01.2012, Çakırlar / Ankara

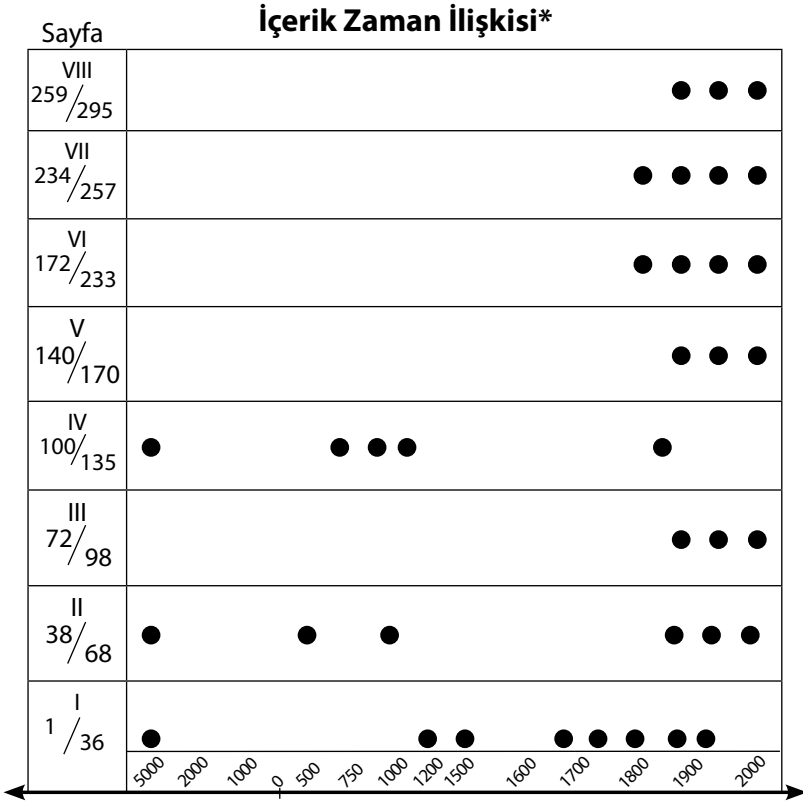
İÇİNDEKİLER

Önsöz	v
İçindekiler	vii

İçerik Örgüsü*

* $2^n = 2^9 = 2 \cdot 2 \cdot 2 \cdot 2 \cdot 2 \cdot 2 \cdot 2 \cdot 2 \cdot 2 = 512$ alt küme (I, I II, IV vb.) Kitap 8 ana başlık ve kaynaklar olmak üzere 9 bölümden oluşmaktadır. Dokuz bölüm, 512 alt kümede ele alınıp değerlendirilecek bir potansiyel oluşturuyor.

*Kumandan merkezli çalışma M.Ö. 5000'le M.S. 2012 yılları arasında 7012 yıllık bir zaman skalasında ele alındı. Yoğunluk M.S. 1600 - 2000 yılları arasındadır.

Bölüm Tema İlişkisi*

Top.

VIII 259/295		11		3					10			13	9				5
VII 234/257	1				12	7		16	10								5
VI 172/233	1			3			4		10				9	14	8		7
V 140/170	1	11		3		7	4		10	6			9			15	9
IV 100/135	1	11		3		7	4		10			13				15	8
III 72/98	1	2		3		7			10	6	5		9	14	8		9
II 38/68	1	2		3			4		10			13		14		15	8
I 1/36	1			3			4		10						8	15	6

1 Şiir

9 Yönetim/Siyaset

2 Roman

10 Eğitim

3 Tarih

11 Resim

4 Felsefe

12 Mektup

5 Ekonomi

13 Belge

6 Öykü

14 Anı

7 Yaratıcılık

15 Program

8 Köy

16 Sevgi

*Çalışmanın yapılanmasında tarih, felsefe, ekonomi, yaratıcılık gibi alanlardan destek sağlanmıştır. Bölüm alan ilişkisi yukarıdaki çizelgede verilmiştir. En yoğun bölümler, III, V, II, IV'tür.

I. BÖLÜM

EĞİTİMİN BÜYÜK ŞAFAĞI

Hey Gidi Koca Yurt Hey!.....	2
Tacir Yolları.....	3
Merkezden Çevreye Değişim.....	4
Değişim Yılları ve İttihat Terakki.....	5
Köyler Var Uzakta!.....	7
Öğretmen Okulu.....	9
Eğitmeden Öğretmene.....	10
Çağ Değiştirmek.....	12
Eğitimcilerin Yaktığı Büyük Ateş.....	13
Jean-Jacques Rousseau.....	13
Johann Heindirich Pestalozzi.....	15
George Kerschensteiner.....	16
John Dewey.....	17
İsmail Mahir Efendi.....	19
Pavel Petroviç Blonski.....	19
Köy ve Köylü.....	20
Johann Dietz ve Köy.....	21
Eski Köy Öğretmeni.....	23
Yeni Köy Öğretmeni.....	24
Aleksandır Stamboliyski.....	25
İsmail Hakkı Baltacıoğlu.....	26
Sessiz ve Derin Pedagoji.....	29
Köy Enstitüsü'nün Uygulayıcıları.....	33
Hasan Âli Yücel.....	33
İsmail Hakkı Tonguç.....	33

II. BÖLÜM

ŞARLI'NIN NAZLI KIZI: BEŞİKDÜZÜ KÖY ENSTİTÜSÜ

Çoban Ateşi.....	38
Poyraz İnindeki Sürü.....	40
Aydın ve Yaban.....	40
Bu Viran Ülke.....	41
Benim Köylerim.....	42
Bin Yıllık Uykudan Uyanmak.....	43
Köy Enstitülerinin Programları.....	45
Enstitülerin 1937-1943 Arası Genelge ve Direktifler.....	46
Köy Enstitülerinin 1943 Programı.....	49
Köy Enstitülerinin 1947 Programı.....	49
Öğretmen Okulu 1953 Programı.....	49

Sınıf Öğretmenliği Bölümlerinde Okutulan Dersler 2011-2012.....	50
Şarlı'nın Nazlı Kızı: Beşikdüzü Köy Enstitüsü	52
Enstitüye Giden Ayak İzleri.....	53
Kurbağalar Korosu.....	55
Öğrenen Okul	55
Köy Enstitüleri Andı.....	58
Çiçek Açacak (Şiir)	59
Veysel Şatiroğlu Enstitülerde Öğretmen.....	61
Kara Toprak (Şiir)	62
Enstitü (Şiir)	63
Köy Enstitülerine Dönük Eleştiriler	64
Köy Enstitülerinin Kapanışı.....	68

III. BÖLÜM

BİR YILDIZ DOĞUYOR

Bir Yıldız Doğuyor.....	72
Ve Ali Rıza Enstitü Marşını Okuyor	77
Kemençedenqz Köylüler	95
Kumandan Hastanede Ders Veriyor.....	96

IV. BÖLÜM

SINIFTAKİ PEDAGOG

Çocuk ve Pedagog	100
Sınıftaki Pedagogun İzleri.....	102
Çift Süren Öğretmen	104
Bilim ve Sanat İnsanı Olarak Öğretmen.....	106
Entelektüel Öğretmenin Örtük Programı.....	107
Ders Planı I: Geometri 03.10.1964	109
Ders Planı II: Tarih Salı 20.10.1964	112
Ders Planı III: Yazı 03.11.1964.....	115
Plan IV: 19.09.1972	115
04.11.1964 Tarihli Coğrafya Ders Planından.....	118
10 Kasım 1964 Tarihli Günlük Plan Çalışmaları.....	122
Ölçme ve Değerlendirmede Çağdaş Bir Model.....	125
15.11.1972 Ölümsüz Atam	127
Cumhuriyetin Onuncu Yıl Nutku	127
Yaşam Grafiği	128
Kumandan'ın Öğretmenlik Uygulamaları (Metodolojisi).....	132

V. BÖLÜM

KİTAP İÇİNDE KİTAP

ALLI TURNAM

Saklı Kitabın Keşfi!.....	140
Şiirler	142

VI. BÖLÜM

ANILAR VE YAŞANMIŞ ÖYKÜLER

Dursun Baytar: Korkusuz Adam	172
Metin Atagün: İlerici Demokrat.....	173
Ziya Akgün: Arkadaş Satmayan Adam	173
Mikail Tokdemir: Kumandan O İşler Nasıl?.....	173
Selahattin Yılmaz: Kitap Okuyan Adam	174
Ali Ergül: Bir Çepni Diyor ki!.....	174
Necmettin İmamoğlu: O Atatürkçü Biriydi	175
Hanefi Sula: İdealleri Olan Öğretmen	177
Niyazi Çubukçu: Öğretmenlik İçin Yaratılmış Adam	177
Kazım Tosun: Yan Tutmayan Adam	178
Orhan Aydın: Adımı Koyan Adam.....	179
Rahmi Aydın: Çalışkan Kütüphane.....	179
Yusuf Bulut: Kafamdaki Üfürükçülüğü Yıkan Adam.....	182
Rızvan İmamoğlu: Ağabeyim Ali Rıza Ayar.....	187
Mustafa Çelebi: O Bir Öğretmen (Şiir)	191
Ali Ayazlar: Yaşamının Anahtarı ve Öğretmeni.....	192
Bekir Cebeci: Güven Veren İnsan Kumandan.....	194
İsmet Eyupoğlu: Koruyan Kollayan Adam.....	200
Mehmet Uzunlar: Onun Mehmet Çavuşuydum.....	204
Sefer Aksoy: Köyde Çağ Değiştiren İnsan	205
Şefik Asan: Efsane Öğretmen Ali Rıza Ayar.....	209
Mustafa İmamoğlu: Hastanede Keyif Çatan İnsan	213
Orhan Kemal Yılmaz: Sırdaşım, Arkadaşım ve Büyükbabam	216
Öldükten Sonra Işığı Yanan İnsan: Ali Rıza Ayar	219
Kitap ve Uyarlık.....	219
Ayhan Bulutoğlu: Beni Okul Mahkemesinden Kurtaran Mavi Gözlü Dev Adam	221
Nezahat Ayar Yılmaz: Büyülü Adam.....	223
Özgür Yılmaz: Düşünceli, Asil ve Hüzünlü Adam.....	230
Nebahat Ayar: Kitap Kurdu, Sinema Tutkunu Olan Babam	231

VII. BÖLÜM MEKTUPLAR

Mektup 1	234
Mektup 2	234
Kumandan'a Mektup: Bekir Cebeci: 3	238
Kumandan'a Mektup: Bekir Cebeci: 4	239
Kumandan'dan Kızına Mektup: 5	240
Kumandan'dan Kızına Mektup: 6	241
Kumandan'dan Kızına Mektup: 7	242
Songül Ayar İmamoğlu'ndan Mektup: 8	243
Şöhret Ayar Özmen'den: Mektup: 9	250
Cemil Kunkoğlu'dan Mektup: 10	254
Havva Altıntaş'tan Mektup: 11	255
Ali Terzi'den Mektup:12	256

VIII. BÖLÜM RESİMLER VE BELGELER

İlkokul Diploması.....	259
Nüfus Kağıdı.....	260
Çalışma Çizelgesi.....	260
Köy Enstitüsü Diploması	265
Gazete Logosu.....	265
Mesleki Kart.....	266
Gazete Küpürleri	266
Resimler	267
Kitap Kapağı.....	267
Kumandan, Eşi ve Çocukları	268
Bayram Resimleri.....	269
Askerlik Fotoğrafları.....	272
Memurlara Grevli Sendika Hakkı Kitabı.....	274
Bekir Cebeci	275
Mustafa Maşat	276
Hasan Gürsoy.....	277
Atilla Korkmaz	277
Eğitim Gözüyle : Ali Rıza Ayar	279
Emekli Öğretmen Ali Rıza Ayar Öldü	281
Ali Rıza Ayar'ın Kitaplığı.....	282
Kumandan'ın Yaşayan Kitaplığı.....	287
Gazete Kesikleri.....	291
Gazete Kesikleri, Kitapları ve Kartları.....	292
Ve Yolculuk Biterken	294
Kaynaklar	297
Dizin.....	301

Köy Enstitüleri Haritası

1. BÖLÜM

EĞİTİMİN BÜYÜK ŞAFAĞI

Bir adamı tanımak için düşüncelerini, acılarını, heyecanlarını bilmeniz lâzım, hiç değilse. Hayatın maddî olaylarıyla ancak kronoloji yapılabilir. Kronoloji: Aptalların tarihi

Koro: *Olemp'e yalnız gidilmez. Kervanla çıkılır yola. Bir çıkılır, bir varılır; bir çıkılıp bir varılmaz. Olemp'e yalnız gidilmez!*

Kelime: *Bir adam meçhule tırmanıyordu. Sisyphe* benziyordu uzaktan. Bir adam meçhule tırmanıyordu topraktan. Arkası uçurum, yanları duvar. Kaç sabah güneşle selamlaştılar, kaç akşam yıldızlar feneri oldu, bilmiyor.*

C. Meriç

*Korent'in efsanevi kralı.

Hey Gidi Koca Yurt Hey!

Hey gidi koca Yurt! Hey gidi koca Anadolu Hey! Hey Anaların anası, bilge toprakların hası... Hitit, Frig, Roma, Pers, Bizans, Selçuklu, Osmanlı! Ve genç Türkiye Cumhuriyeti... Nereden nereye... "Hey!" 6.000 yıllık zamanın türküsüne giriştir. Bu türkü zaman içinde Anadolu coğrafyasındaki yönetsel, kültürel değişikliklere işaret eder. Bir coğrafya üzerinde, hele de Anadolu coğrafyasında değişmeden, kendini koruyarak zamana dayanmak ve ayakta kalmak ne kadar zordur. Yeni ülkülerle donanıp, örgütlenip yola çıkanların ilk dayandığı kapı Anadolu'dur.

Anadolu insanın başına gizli bir taç giydirmektedir. Bu taçla coğrafyanın sahiplerini, üzerindeki yaşayanların yaşama biçimi de değişmektedir. Acımasız bir değirmendir Anadolu. Bu büyülu toprak, kaybedenlerin, yer altına çekilmişlerin, göçmüşlerin, oradan buradan ayağa kalkması, coğrafyaya dönük sevdalarını söyletmektedir.

Coğrafyanın üstünde yaşayan halk, olanı biteni bıçak kemiğe dayandığında anlayabilmektedir. O zaman da o bıçağın bedeli çok ağır olmaktadır. Köprü üstünde yurt tutmanın ne demek olduğunu mezar taşlarından, kalelerden, surlardan, toprak altındaki arkeolojiden öğrenmekteyiz. Tarih, ileri giderken, dikiz aynasına bakmak, bilge dedenin sesini sürekli duymaktır. Duymak yetmez, duyulanları anlamak, önünüze bakarak hızınızı ayarlama yeterliliğidir.

Tarih; felsefe, mantık, matematik, ekonomi, psikoloji ve sosyoloji destekli bir okuldur. Bu toprakların üzerinde ayakta kalmak, bu okulu başarıyla bitirmek, tarih babanın dediklerine kulak verecek olur. Güçlü olmak, çağa göre düzenlenmiş hedefler takımı, yeni örgütlenme, yeni yönetim yapılanması ve bunlara uygun stratejiler kullanmaktır.

Osmanlı her ne kadar da Söğüt Domaniç yöresinde, küçük bir örgüt olarak kurulmuş olsa da, büyük yapılardan kopan bir parçaydı. Bizans merkezine yakındı ve kalp atışlarını duyuyordu.

Kuruluşundan kısa bir süre önce Yenişehir başkent, İznik tekfurunun kızı, Nilüfer'i (*Horofira*) gelin yaptı. Bu gelin ona “*para basımını, özel koruma olarak yeniçeriliğin kuruluşunu, tefrişatı*” ve “*Bizans’a açılmayı*” sağladı. Kattığının karşılığını da yönetime ortak olarak aldı.

Osmanlı'nın kuruluş ve yükselişinde Asya'nın, Hitit'in, Pers'in, Selçuklu'nun, Arap'ın, Bizans'ın, Anadolu'nun, Endülüs'ün mirası vardı. Bu zor coğrafyada altı yüzyıl büyük bir imparatorluk olarak kaldı. Peki, neden sürdüremedi bu yapıyı? İmparatorlukların ömürleri sonsuz değildi. “*Her organizmanın doğuşu, büyümesi, duraklama ve çöküşü vardır,*” diyor İbn-i Haldun. Diğer imparatorluklar gibi Osmanlı da bunu yaşadı.

Tacir Yolları

Yükseliş yıllarında Osmanlı, İpek ve Baharat yollarını kontrol ederken Batı'yı yeni yol arayışlarına itti. Batı bu keşiflerden yeni bir kıtaya ve hayal edemeyeceği kaynaklara kavuştu. Vergi ve “*tacir geliriyle*” ayakta kalmaya çalışan Osmanlı zorlandı. Seydi Ali Reis'le Hint Denizi'ne açıldı, deniz gücü dayanamadı. Denizciler, gemilerini bırakarak dağlardan bayırlardan Payıtahta ricat etti. Kızıldeniz'i Akdeniz'e, Azaklı Hazar'a bağlamak istedi ise de bu çabalar yeterli olmadı. Ve zamana, zamanın ruhuna yenik düştü Osmanlı.

Batı'da, aklın, bilimin yükselişi ile ticaret ve sanayi burjuvazisinin yükselişi ardışık ve eş zamanlı oluştu. Değişmeyen, değiştirilmesi dahi teklif edilemeyen skolâstik düşüncenin temsilcileri kilise ve işbirliğindeki feodal yönetim çatır çatır yıkıldı. Yeni bilginin yönetimindeki *barut, tüfek, topun* önünde kaleler ve kılıç duramıyordu. Ekonomik ve zihinsel tabanlı dönüşüme “*Yeni Çağ*” deniyordu.

Yükselen “*Burglular*”, ayaklanarak yönetimi *kilise/kralların/feodallerin* elinden alıyordu. *Kardeşlik, eşitlik, özgürlük* temelli yeni bir yapılanmaya gidiyorlardı. Bu yapılanma bir anlamda, yeni bir devlet modeli olan *ulus devletlerin* doğuşuydu. Bu model, Osmanlı İmparatorluğunu da değişime zorluyordu. İçindeki her etnik ve dini birim,

gelişen yeni kültürel yapıyla *dil, kültür, gelecek, ülkü* birliği temelinde örgütlenerek bağımsızlık kavgası veriyordu. Bu süreçte kolu kanadı kırılan Osmanlının içinden otuza yakın ulus devlet doğmuştu.

Osmanlı, batıdaki gelişmeleri yenilgiler sürecinde fark etmiş, gecikmiş olarak kendini yenilmeye başlamıştı. Bu yenilenme çalışmalarını dipten gelen dalgadan çok, üstten aşağıya, merkezden çevreye ve sorun merkezli olarak gerçekleştiriyordu. Cephelerde ordu yeniliyordu. Orduda sorun vardı, o halde düzeltilmeliydi. Ordu merkezli değişim, tıbbiyede, askeri okullarda başlatılıyordu.

Osmanlıda her şey Allah adına devletindi. Devletin en üst yöneticileri Allah adına yetki kullanıyordu. Değişim harcamalarında gelirler, vergiler yetmeyince çarkın dönmesi için borç paraya gerek duyuluyordu. Kimden borç alacaktı Osmanlı? Parası olanlardan. Kimin parası var? Kısa zamanda, Amerikaya açılan yerli halkların zenginliklerine el koyan, yeni üretim teknolojisiyle değer üretenlerden.

Merkezden Çevreye Değişim

Saray merkezli değişimler, yukarıdan aşağıya doğru işliyordu. Amaç, yaşlı devî çağa uydurmak ve ayakta kalmasını sağlamaktı. Genç Osman, III. Selim'le başlayan yenileşme hareketleri yeniçeri, ilmiye, sarraflar ve esnaf dengelerinde yenilmiş, boyunları gitmişti. Yenilikçi hareketler dizisinin en köklü değişimcisi II. Mahmut iktidardaydı. İlk hedef esnaflaşmış, değişimi engelleyen, iki de bir ayaklanıp kelle alan Yeniçeri ordusuydu. Ordu, değiştirilmeliydi. Değişime karşı, Yeniçeriyle birlikte sarraf, ulemanın işbirliği ve direnişi vardı. Ülkede bir iç savaş başlamış, büyük bir aydın ve insan kıyımı olmuştu.

Genç yaşta veremden ölen, II. Mahmut'tan sonra yenileşme ve değişim arayışları devam ediyordu. Mustafa Reşit Paşa tarafından yenileşme hareketinin adı Tanzimat-ı Hayriye (1839) yürürlüğe konuyor ve şunlar dile getiriliyordu:

1. Tüm vatandaşların can, mal ve namus güvenliğinin sağlanması, 2. Yargulamada açıklık, hiç kimse yargılanmadan idam edilemeyecek, (Hukuk devleti özelliğini yansıtır) 3. Vergide adalet, 4. Erkeklerle dört yıl mecburi askerlik, 5. Rüşvetin ortadan kaldırılması, 6. Herkesin mal ve mülküne sahip olması, bunu miras olarak bırakabilmesi. (Özel mülkiyet güvence altına alındı. Müsadere kaldırıldı)

Değişimler, Avrupa ile aradaki açığı kapatmaya yetmiyor, Osmanlıdaki ayaklanmaların önü arkası kesilmiyordu. Yukarıdan aşağıya olan hareketin çevreye yayılması, çevredeki değişimin sosyo ekonomik bir yapılanmayla, kazanımla sonuçlanması kolay oluyordu.

Değişim Yılları ve İttihat Terakki

Tanzimat (1839), Islahat Fermanları (1856), eğitim reformu (1868) derken Osmanlı 1876'da Meclis-i Mebusan oluşturuluyor, anayasa kabul ediliyor ve I. Meşrutiyet ilan ediliyordu. Tarihsel olarak bakıldığında, ülkemizin anayasal yönetim yapısının yüz otuz dört yıllık bir yaşı var. Rusların, Osmanlıya saldırması (*doksan üç harbi*) nedeniyle yasalı ve meclisli dönem II. Abdülhamit tarafından sona erdiriliyor. Ülke "*istibdatla*" yönetilirken bir yandan da yenileşme çabalarının hızı kesilmiyordu.

Selanik, Osmanlı'nın parlak, dışarıya açık kentlerinden biriydi. *Barselona, Marsilya, Venedik, Ceneviz, İskenderiye* ticaretiyle yükselen bir ticaret burjuvazisi oluşmuştu. Bu sınıf, artık ülkeyi yönetemeyen, gelişmeleri hızlandıramayan İstanbul'a tavrılı ve İstanbul'u yönetebilecek gücü kendinde buluyordu. İktidar olmak için İttihat Terakki (*Birlik ve ilerleme*) adı altında koalisyonal bir örgütlenmeye gidiyordu. Örgütlenme, geniş bir katılımı, ülke çapında hızlı ve gizli biçimde sürüyordu. Dönemin en parlak, başarılı komutanları istikbali bu örgütlenmede görüyor ve örgüte üye oluyordu.